
ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА: ЦИФРОВИЙ ВИМІР ТА ЕВОЛЮЦІЙНА ДИНАМІКА У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ¹

В умовах активної експансії складних і суперечливих процесів конвергентної глобалізації економіки та суспільства актуалізується проблематика її еволюції, органічних складових, факторів і механізмів. Сучасні реалії та численні наукові публікації і події переконують у виключному значенні цифрової інноваційно-інформаційної складової глобальної економіки для розгортання іманентних їй транснаціоналізації, інтеграції, конвергенції, коеволюції, переходу у нову, пост-неоліберальну фазу. Водночас, незважаючи на теоретичну і практичну злободенність, знаннєво-феноменальні аспекти зазначеної складової, їх сутнісно-змістовні зв'язки та механізми, можливості ефективного регулювання залишаються багато в чому не дослідженими. З огляду на зазначене, рецензована монографія є важливим кроком у дослідженні і власного змістовного "тексту", і глобального та європейського контексту цифрової інноваційно-інформаційної економіки постіндустріального типу. Чимало положень і рекомендацій авторів можуть бути корисними для розроблення економічних стратегій України.

Монографія складається з передмови, п'яти взаємопов'язаних і логічно структурованих розділів, висновків, переліку літератури і додатків. Перший розділ "Методологічна проблематика" присвячений методології дослідження. Авторами обґрунтовується доцільність обрання базовим інтеграційного методу дослідження як органічної єдності діяльній, діалектико-еволюційній, системно-синергетичній, холистично-автопоетичній та феноменологічній складових. Зазначений метод обумовлює погляд на економічні системи і процеси будь-якого рівня агрегації та просторово-територіальної локалізації як на людинорозмірні, складноорганізовані, відкриті, холистично-автопоетичні, нелінійні, підкорені в еволюційному русі імперативам самозбереження та саморозвитку. Атрибутами буття таких систем є інтерактивність, фрактальність, циклічність розвитку, перманентна нестабільність, дисипативність, убудованість у контури зворотного зв'язку ціннісного селектора, детермінованість майбутніх станів гностично-науковою саморе-

¹ Тарасевич В.М., Білоцерківець В.В., Завгородня О.О. та ін. Цифровий вимір інноваційно-інформаційної економіки: монографія. Дніпро: ПМП "Економіка", 2021. 448 с.

ференцією, селективна інноваційна мінливість, спрямована на підвищення ефективності, конкурентоспроможності, адаптабельності, збереження та нарощування відтворювального потенціалу, подовження тривалості життєвого циклу.

Завдяки послідовному використанню зазначеного методу авторам вдалося отримати вагомий науковий результат. Так, багато в чому піонерним є другий розділ монографії "Інформаційно-цифрові процеси та феномени в економіці: теоретичний ракурс". Його головна проблематика – теоретико-практичний вимір сучасної інформаційно-цифрової реальності як суперечливої єдності ноуменальної та феноменальної складових. Вперше інформаційно-цифровий феномен визначено як цифровий знак інформаційного знаку знаннєвого образу реального об'єкта. На основі ґрунтовного аналізу різних видів і змісту пізнавальної та інформаційної діяльності та їх взаємозв'язків в контексті суспільного виробництва отримано та представлено оригінальний знаннєво-інформаційний ланцюг: "реальний об'єкт – знаннєвий продукт як його образ – знаннєво-інформаційний продукт – знаннєво-понятійний продукт – первинний інформаційний продукт – похідний інформаційний продукт – матеріалізований похідний інформаційний продукт – останній як декретований – цифровий матеріалізований інформаційний продукт", в якому (ланцюгу) відображене послідовне сходження від знаннєвого продукту до інформаційного та цифрового продукту як економічних феноменів. Останній структуровано та охарактеризовано за сучасними формами та видами. На цій основі достатньо переконливо окреслено межі та зміст інформаційно-цифрової економіки I, II, III і IV роду.

Цікавим є авторський погляд на сучасні революційні процеси у царині Індустрії 4.0. Зокрема, запропоновано оригінальну концепцію новітньої економічної ко-революції як діалектичної єдності знаннєво-інформаційної революції й адекватних її етапам локальних промислових революцій. В цьому контексті акцентовано теоретико-практичний зміст головних складових інформаційно-цифрової економіки, в тому числі: систем інформаційно-комунікаційних машин, розподіленого реєстру, інтернету речей, інформаційно-комунікаційних мереж, штучного інтелекту і штучних нейронних мереж, віртуальної та доповненої реальності. Водночас автори слушно наголошують на неконструктивності абсолютизації цифровізації економіки та суспільства, необхідності бачення гуманістичних перспектив інформаційно-аналогової, нейро-інформаційної, квантово-інформаційної та біо-інформаційної економіки.

У третьому розділі монографії "Соціально-економічні характеристики цифрової інноваційно-інформаційної економіки" акцентовано соціально-економічний зміст цифрової інноваційно-інформаційної економіки як нової економіки постіндустріального типу. В оригінальній постановці висвітлено відносини власності та привласнення інноваційно-інформаційного інтелектуального продукту. Зокрема, вони

структуровані за критеріальними ознаками субстанції, суб'єктів, об'єктів, акторів, видів і форм. Як базові складові привласнення олюднених сутнісних сил вперше визначено належність нагромаджених традиційних сутнісних сил і набуття нових, інновативних, з'ясовано особливості їх діалектичної взаємодії на рівні сутності та поверхових форм. Заслугує на увагу авторська концепція триєдиної субстанції вартості інноваційно-інформаційного інтелектуального продукту. Йдеться про інтегральність абстрактного олюднення (витрати сутнісних сил людини), конкретного олюднення (приріст сутнісних сил людини) та корисності, яку отримує споживач. Між елементами триєдиної субстанції визначено діалектичний взаємозв'язок, який детермінує єдність витрат та результатів.

Виходячи з особливостей субстанції інноваційно-інформаційного інтелектуального продукту, авторами запропоновано нові підходи до визначення його ціни, а також визначено особливості ринків цього продукту. Виявлено, що у короткостроковому періоді ринок інноваційно-інформаційного інтелектуального товару являє собою монополію, оскільки продукт є унікальним. У довгостроковому періоді відбувається усунення монополії виробника унікального продукту та поява його умовних замінників, що визначає рух від монопольного ринку до ринку монополістичної конкуренції. Автори цілком слушно включають у систему регулювання ринку інноваційно-інформаційного інтелектуального продукту не тільки державну і власне ринкову складові, але й громадянську складову.

У четвертому розділі "Еволюційна динаміка цифрової інноваційно-інформаційної економіки" авторами пропонується погляд на інноваційно-інформаційну динаміку як особливу форму еволюційного руху економічних систем і акторів, що заснована на цілеспрямованих оригінальних якісних змінах економічної генетики заради подолання обмежень прогресивного саморуху та підвищення рівня задоволення відтворювальних потреб. Логічним та змістовно важливим є розвиток теоретичних уявлень про генетику економічних систем у частині обґрунтування технологічно-інституційної дуальності та інтерактивності їхнього ядра спадковості. На думку авторів, інноваційні метаморфози макроекономічної системи визначаються рівнодіючою процесів, що відображають: а) кругообіг між доміантними та латентними інноваційними носіями екогенетичної спадкової інформації, що залежить від швидкості їх знанневого інноваційно-інформаційного оновлення, механізмів заміщення інноваційними генами своїх доміантних традиційних попередників чи конвергенції з ними; б) коеволюцію технологій та інституцій; в) мінливість пріоритетів розвитку та циклічно-кумулятивне загострення інноваційно-інформаційних потреб економічних акторів протягом життєвого циклу системи. Отримані наукові результати відкривають перспективи подальших досліджень регуляторних механізмів інноваційного удосконалення національного економічного геному та генотипу.

Оригінальністю вирізняється авторський підхід до дослідження становлення та розвитку відкритої моделі цифрової інноваційно-інформаційної динаміки, її мікро-, макро- та глобальних соціально-економічних наслідків. Слід погодитися з авторами в тому, що стрімка глобалізація інноваційно-інформаційних взаємодій є явищем закономірним і мультикаузальним. Його підйоми розширюються у міру долучення до глобальної цифрової мережі інноваційно-інформаційних відносин все більшої кількості активних країн-учасників, економічних акторів і зміцнюються через посилення їх взаємозалежності внаслідок поглиблення суспільного поділу праці, розвитку та диференціації форм спеціалізації, кооперації і комбінування виробництва інтелектуально-інформаційного продукту й інноваційних благ, прискорення креативізації, інтелектуалізації та цифровізації економічної діяльності.

Цілком слушним є акцент на поліфункціональності економічних інновацій із відповідним розкриттям змісту їх креативно-конструктивної, адаптивної, компенсаційної, протекціоністської, диференційної, когерентної та сигнальної функцій. Аргументовано, що багатогранність наслідків за результатами, масштабами і формами прояву робить знаннєву інформацію та інновації універсальними каталізаторами розвитку економічних систем та інструментами цілереалізації. За результатами розрахунків відповідних коефіцієнтів кореляції автори емпірично підтверджують істотну причинно-наслідкову обумовленість інноваційно-інформаційним фактором цільових результатів функціонування національних економік (індекс людського розвитку, ВВП на душу населення, індекс екологічної ефективності, індекс людського капіталу, індекс глобальної конкурентоспроможності). З використанням масиву статистичних даних ілюструються наслідки реалізації диференційної функції інновацій при поділі та групуванні країн світу за рівнем економічного розвитку, добробуту та за часткою створеного і привласненого ними ВВП світу. Виявлені залежності засвідчують імперативність інноваційно-інформаційного вектора регуляторної діяльності держави.

З огляду на зазначене у п'ятому розділі "Регулювання інноваційно-інформаційних процесів в національній економіці" увагу сфокусовано на засадах побудови та функціонування національної інноваційно-інформаційної системи, її параметрах порядку, факторах і оцінках ефективності, регуляторних можливостях щодо забезпечення випереджального розвитку цифрової інноваційно-інформаційної економіки в Україні. На наш погляд, подальші авторські студії мають бути спрямовані на поглиблення досліджень нано-, мікро-, макро- та мегаа-реалів цифрових інноваційно-інформаційних процесів; механізмів та інструментів мотивації та стимулювання активної інноваційно-інформаційної діяльності економічних акторів, економіко-правового захисту їх прав як власників інноваційно-інформаційних інтелектуальних продуктів.

Авторам монографії, очевидно, слід було б приділити увагу розкриттю нових закономірностей глобального конвергентно-конкурентного співрозвитку транзитивних економік і проблемам ноосферизації економічних систем.

В цілому монографія є ґрунтовною, цілісною і логічно побудованою науковою працею, в якій послідовно викладено результати масштабних досліджень сучасної цифрової інноваційно-інформаційної економіки в контексті глобальних процесів і з огляду на євроінтеграційний вектор національної економіки України. За теоретичним рівнем, постановкою питань та методологією дослідження монографія є багато в чому новаторською. Отримані авторами результати можуть бути використані в подальших дослідженнях означеної проблематики, діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, в навчальному процесі університетів та в підготовці майбутніх наукових кадрів, в тому числі через магістратуру і PhD докторантуру.

О.Г. Білорус, академік НАН України

А.А. Гриценко, член-кореспондент НАН України